

тривав 10-12 год. Але, не маючи кваліфікації, їх труд, прирівнюючи із іншими робітниками, вважався дешево.

Масове переселення українців до Канади почалося наприкінці XIX ст., коли канадський уряд активно заохочував широкомасштабну еміграцію з центральної, південної та східної Європи. У той же час вивалилася інтенсивної еміграції українців до Канади, викликані різними об'єктивними при-

чинами. Прибувши до Канади, родина переселенців одержувала за 10 доларів земельну ділянку - велику ділянку землі, яку треба було з малопродуктивної, вкритої лісом, кущами, камінням перетворити на орну землю. Велика частина селян працювала в різних галузях промисловості Канади; гірничій, лісовій, будівельній та ін., тим самим чимало зробивши для їх створення і дальшого розвитку.

Масова еміграція з Галичини, Буковини, Закарпаття зросла протягом десяти років / 1901-1911 / більш ніж у 13 разів, сягнувши 75432.

Канадський уряд був зацікавлений у еміграційній політиці. Українськими переселенцями були освоєні величезні території землі. Інтерес до цього виявляли пароплавні і залізничні компанії. Вони всіляко заохочували еміграцію, розсилали своїх агентів, друкували і рекламні брошури, плакати. На еміграційні цілі уряд Канади асигнував в 1898 - 1908 — майже 7 млн. доларів, в 1912 — 10 млн.

В післявоєнні роки еміграція не зменшувалась. За офіційними даними чехословацькі статистики в 1928 році із Закарпаття емігрувало в США — 205 чол., в Канаду 792. За 1922 — 1927 з Чехословаччини в Америку емігрувало 36475 чол., з них із Закарпаття 2391; до Канади відповідно 19472 і 1481. Своєї вершини еміграція досягла в 1930 році, коли було видано паспорти 252 громадянам із Словаччини та 2706 із Закарпаття.

Вегеш М.М./Ужгород/

НЕЛЕГАЛЬНІ ПЕРЕХОДИ ПОЛЬСЬКО-ЧЕСЬКОГО КОРДОНУ УКРАЇНЦЯМИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В 1938 - 1939 рр. І РЕАКЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ

У Східній Галичині з захопленням сприйняли звістку про те, що Закарпаття в жовтні 1938 стало автономним. Польський уряд негативно віднісся до цього акту. Міністр закордонних справ Бек ще в 1931 році заявляв, що "при нинішньому стані польсько-українських взаємин безумовно викрив є сам факт запровадження автономії Закарпаття". Аналогічну позицію польський уряд займав і в кінці 30-х років. Негативною була реакція польських властей на ультимативні вимоги ЦО та інших політичних сил Галичини виконати аналогічні зобов'язання.

На кінець 1938 р. припадає різке зростання випадків нелегального переходу кордону. "З Галичини стихійно переходять молоді люди, переважно селянські хлопці" — записав у своєму щоденнику редактор "Нової свободи" В.Гренджа-Донський. Прикордонна січова сторожа постійно повідомляла Карпатський уряд: "Втікачі українські з Польщі затримані в Сабінові. Просять дістатись до Ужгороду". Цей процес посилювався після оголошення наказу про створення Карпатської Січі. Львівський часопис "На переломі" /1938, 22 жовтня/ доводив, що "в самій Січі є багато українських емігрантів з-поза Карпатської України".

Польський уряд був добре проінформований про масові факти переходу польсько-чеського кордону і постійно надсилав ноти протесту чеській владі. Вона, в свою чергу, знайомила з ними власті в Ужгороді. 14 грудня 1938 року прем'єр-міністр Карпатської України А.Волошин писав президії Ради Міністрів в Празі, що "протест польського посла ґрунтується на неправильних фактах і що "ніяка протипольська пропаганда на території Підкарпатської Русі не ведеться".

Нерідко польський уряд у нотах протесту перераховував прізвища людей, яких необхідно повернути назад. В таких випадках уряд Карпатської України, як правило, відповідав: "Д-ра Семена Гаврилюка в нас нема, Теофіла Капустяньського і Андрія Мельника нема і зовсім таких людей не знаємо. Гната Стефаніва в нас нема..." Директор поліції Ю.Білей повідомив президію влади Карпатської України, що "Михайло Базанський, Александр Хмельовський, Дмитро Демчук, Богдан

Федорчук, Дмитро Равіч і Євген Вреціона не є зголошені... Досі не вдалося вислідити ані, де перебувають, ані за їх діяльність".

В черговій ноті від 28 грудня 1938 року польські власті вимагали видачі К.Мельника, покровника А.Мельника, М.Бажазаславського, Є.Кульчицького, В.Завадського. І хоча міністр Капатської України Ю.Ревай і директор поліції Ю.Білей "вимагали", що "кожний з наведених має бути забезпечений поліційним доглядом і що згаданих треба уважати інтернованими", однак, кожну таку "вимога" залишалася на папері.

Петришин Г. /Львів/

НІМЕЦЬКІ ПОСЕЛЕННЯ В ГАЛИЧИНІ

Питання поселення колоністів, їх місце в розселенні Галичини в сучасній практиці піднімаються і не вивчаються. Увага до німецьких поселень в курсі "Історії архітектури України" відкрила новий пласт культури: планувальні вирішення, архітектура житлових будинків і кімнат суттєво відрізняється від тогочасних оточуючих їх міст і сіл. Одночасно це не було сліпим перенесенням німецьких традицій на галицький ґрунт. Перші відомості про німецьких поселенців відносяться до княжих часів. Для пожвавлення міст Данило Галицький запрошує "гостей" — німців, поляків, вірменів. Коли помер волинський князь Володимир Васильович, що прихильно ставився до міщанства, його оплакували "німці, сурожці і новгородці" — уся різномаста людність багатого Володимира. Князь Юрій /1323-1340/ підтримував міста, де було багато чужоземних людей, а серед них найбільше німців. Король Казимир Великий у 1340 р. вступив у Галичину під приводом захисту католиків краю, якими були переважно городяни-німці. Найбільша хвиля німецьких поселенців прийшла на Галицькі землі після поділу Польщі між Австрією, Прусією та Росією. Відношення Габсбургів до своїх нових східних провінцій як до слабзороселених і промислово відсталих територій дозволяло вирішувати демографічні проблеми старих територій. Народність німецька у Галичині у 1890 р. становила 228 тис. чоловік — 3,5% загальної кількості населення Галичини /Східної і Західної/, а в 1900 р. — 212 тис.чоловік, що вказує на асиміляційний процес. Із перших поземельних кадастрів Галичини вдалось виявити загальну кількість та географію розташування колоній к. XVIII - перша половина XIX ст. У 12 циркулах їх налічувалося 103, найбільше — у Львові, Стрийському, Самбірському і Жовківському. По відношенню до існуючих поселень колонії могли: 1/ продовжувати планувальну структуру села вздовж існуючих вулиць /лінійні колонії з забудовою з однієї чи обох боків вулиці — найпоширеніший тип/.

2/ оточувати існуюче поселення з кількох боків, гальмуючи його природний ріст /очевидно різноманітні закладення: Дорнфельд, Сапіжанка, Лінденфельд/. 3/ утворювати поселення від найпростішої, однорядної структури до псевдоміських регулярних структур /Нойдорф, Вайзенберг, Брігідау/. 4/ утворювати кілька самостійних поселень в межах однієї кадастральної земельної одиниці, що враховувало складений тип розселення /Мокротин та ін. на Жовківщині/. Колонії розташовувались на вільних територіях чи громадських землях на підвищених місцях, часто займаючи верхів'я гряди чи невисокого пагорба. Основою планування виступала головна вулиця, що в межах поселення значно розширювалася, випрямлялася і виконувала функцію центральної вулиці. Ділянки, на відміну від довгих переділених смуг галицьких сіл, наближались до компактних значних розмірів /1 га/. Ширину фронту ділянок визначалась наявною територією, і тому на вузьких ділянках виходили торцем до вулиці /Вайнберг/, на широких — головним фасадом з великим відступом від вулиці /Розенберг/. У планувальних структурах житлових будинків можна виділити кілька типів: "хата на дві половини", при якій господарські споруди були винесені за межі "довга хата" із прибудованими вздовж коморами, стайнями, тощо, забудова по периметру внутрішнім двором, багатокімнатні окремо стоячі будинки. Архітектура будинків наближалась швидше до тогочасної міської архітектури: високі цоколі, гострі дахи, широке використання декоративного сицистичного декору з маньєристичними елементами. Костьоли зводились у простих неоромантичних формах, прикрашались сигнатуркою. Архітектурна спадщина німецьких колоністів має новий значну вартість, доповнює і урізноманітнює загальноісторичне надбання України. Проблема її збереження ускладнюється тим, що вона розташована переважно в сільській місцевості, де рідко зустрічаються спеціалісти, які б могли її оцінити і зберегти.